

Erindringssteder

Hvis man beder en række danskere om at brainstorme om *besættelsestiden*, vil man hurtigt opdage en række mønstre i erindringerne. For de fleste danskere vil perioden fremkalde en relativt ens tanke- række om særlige datoer, særlige monu- menter, scener fra Matador og f.eks. ord- sproget 'aldrig mere 9. april'. Danskere har tilsyneladende en række ret ens fore- stillinger om besættelsestiden. De fælles forestillinger kan ses som en kondenseret fortælling om fortiden, som kommer til udtryk i det, erindringshistorikeren Pierre Nora kalder erindringssteder.

Genforeningsmonumentet på Østerbro fra 1930 skal minde tilskuerne om, at Sønder- jylland (datteren) atter blev en del af kongeri- get Danmark (moderen) efter grænse- afstemningen i 1920. Monumentet illustrerer Benedict Andersons pointe om, at det fore- stillede fællesskab nationen er som en familie i fortid, nutid og fremtid.

Erindringssteder er eksempelvis mo- numenter, historiske slagmarker eller hi- storiske personer, der har en særlig sym- bolsk og central betydning for erindrings- fællesskabet.

Et eksempel på et fysisk erindringssted er Jellingestenen med billedet af Jesus (se side 46-50), der bruges til at formidle en bestemt fortolkning af vikingetiden i Dan- mark og en fortælling om indførelsen af kristendommen i Danmark. Jellingestenen kan genkendes af de fleste danskere, og billeder af Jesusfiguren fremkalder en nogenlunde ensartet fortælling hos dan- skere. Derimod vil et billede af Jellingeste- nen nok ikke sige f.eks. en spanier noget. Flere historikere arbejder også med ikke- fysiske erindringssteder, f.eks. et ord- sprog, som igangsætter af fælles erindringer. Mange erindringshistorikere har base- ret deres forskning på at analysere erin- dringssteder som genforeningsmonumen- tet på billedet her på siden. De forsøger at pakke erindringsstedernes betydning ud og forstå, hvorfor deres betydning evt. forandrer sig eller glemmes over tid, eller hvorfor der nogle gange er uenighed om dem.

Historiografi og mindehøjtideligheder

I erindringshistorisk forskning er det en grundantagelse, at fortolkningen af forti- den præges af nutiden. Derfor er det også en central ide, at fortolkningen af be- stemte historiske begivenheder kan foran- dres i takt med forandringer i nutiden. Det er derfor interessant at undersøge,

hvordan og hvorfor fortolkningen af fortiden forandres. Som kilder til sådanne undersøgelser er det almindeligt at undersøge, hvordan fortolkningen af fortiden er blevet skildret forskelligt f.eks. i skolebøger; populærhistorie eller historisk forskning i forskellige perioder. Sådant en undersøgelse af en forandring i historisk skrivning over tid kaldes også *historiografi*, og i en sådan undersøgelse vil det typisk være erindringshistorikerens opgave at forstå og forklare, hvorfor fortolkningen og formidlingen af fortiden har forandret sig i samspil med samtiden (se kapitel 2). I en historiografisk undersøgelse bliver historiebøgerne, også kaldet historiske fremstillinger, selv til kilderne for undersøgelsen.

En anden metode til at finde ud af, hvordan et erindringsfællesskabs fortolkning af fortiden forandres over tid kan være at undersøge, hvordan fortiden mindes og iscenesættes ved *mindehøjtideligheder* (se kapitel 3). Ved historiske mindehøjtideligheder oplever man en iscenesat og ritualiseret fortolkning af fortiden. Det at mindehøjtidelighederne for bestemte historiske begivenheder finder sted gentagne gange over en lang periode, gør dem interessante både i forhold til at undersøge forandringer i fortolkningen af fortiden, og i forhold til hvordan denne fortolkning overleveres fra én generation til den næste.

Erindringspolitik

Som vi har vist gennem dette kapitel, er en fælles fortid af afgørende betydning for grupper og stater. Samtidig har vi også set,

at svaret på, hvilken lære man skal udlede af fortiden, ikke er entydigt eller naturgivet, men derimod noget, der kan forandres over tid og fra sted til sted. De ting, at fortiden er betydningsfuld og at fortolkningen af den kan formes efter nutidige interesser, gør, at den også kan blive genstand for politiske kampe i nutiden, også kaldet *erindringspolitik* (se kapitel 4).

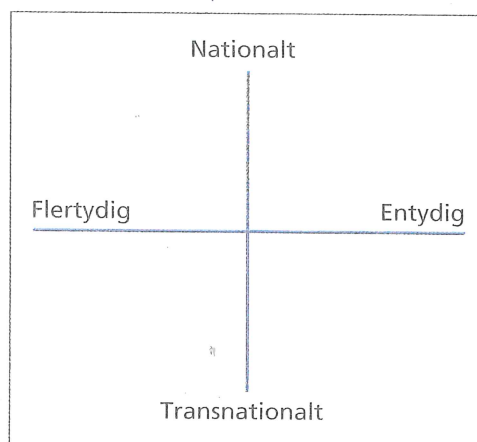
Det er langt fra altid, at der er enighed om, hvordan fortiden skal fortolkes. Derfor kan der opstå erindringspolitiske kampe om, hvilke dele af fortiden vi skal huske, og hvilke vi skal glemme.

I analyser af erindringspolitiske kampe væves historie og samfundsfag tæt sammen, fordi det her drejer sig om at få overblik over, hvilke aktører, f.eks. historikere, politikere eller interesseorganisationer, der præger den erindringspolitiske kamp, og hvordan og hvorfor de forsøger at få magt over fortolkningen af fortiden.

De tre perioder, vi arbejder med i denne bog, kan alle placeres inden for det, vi kalder forskellige *erindringsfelter*, hvor der eksisterer særlige problemstillinger, værdier og interesser. *Besættelsestiden* kan undersøges som et erindringsfelt. Man kan undersøge perioden som et erindringsfelt ved at se på de erindringshistoriske kilder, som findes om perioden – historiebøger, film, monumenter, mindebegivenheder, museer med videre.

Som hjælp til en sådan undersøgelse, har vi lavet erindringsfeltmodellen på side 20. Modellen skal hjælpe til at kortlægge de forskellige fortolkninger af fortiden, der finder sted på et bestemt erindringsfelt. En kortlægning af erindrings-

Erindringsfeltmodellen

feltet kan sætte en i stand til at forstå og diskutere konsekvenserne af de forskellige fortolkninger af fortiden. Herefter er det også muligt at forstå, hvordan og hvorfor der kan opstå konflikter om, hvordan fortiden skal fortolkes.

Den vandrette akse (flertydig – entydig) bruges til at vurdere, hvorvidt fortolkningen af fortiden lægger op til en entydig fortælling om, hvem der var gode, og hvem der var onde, og en entydig fortolkning af fortiden. Flertydighed lægger op til komplekse årsagssammenhænge, dvs. at det kan diskuteres, hvad der var rigtigt og forkert i fortiden.

Et eksempel på en fortidsfortolkning med vægt på entydighed kunne være 1800-tallets nationalromantiske historieskrivning, der havde fokus på at skrive hele nationens historie med vægt på stolte og samlende begivenheder i nationens fortid.

Den anden ende af akserne med vægt på flertydighed kan man typisk finde i den nyere historievidenskab, hvor histori-

kerne ofte har fokus på at nuancere og sætte spørgsmålstejn ved entydige fortællinger.

Den lodrette akse (nationalt – transnationalt) bruges til at vurdere, hvorvidt fortolkningen af fortiden har fokus på nationens historie, hvilket var det typiske fokus i 1800-tallet, eller om fokus går på tværs af landegrænser som eksempelvis europahistorie, politiske gruppers historie eller kvindehistorie.

Modellen bruges i alle kapitler i bogen, hvor vi indplacerer nogle af de erindringshistoriske kilder, vi arbejder med i erindringsfeltmodellen.

Kritik af erindringshistorisk metode

Alle videnskabelige teorier og metoder har sine svagheder og blinde vinkler, som det er vigtigt at kende til, når man arbejder med dem. På den måde kan man forholde sig kritisk til undersøgelsens resultater eller evt. prøve at forbedre dem ved at inddrage andre teorier og metoder.

Som beskrevet ligger erindringshistoriens fokus ikke på, hvad der egentlig er sket, men i stedet på hvordan fortiden bliver fortolket, genfortalt, forhandlet og iscenesat i eftertiden.

Dette kan være erindringshistoriens problem, fordi man kan komme til kun at forholde sig til et erindringsfællesskabs egen fortælling om fortiden og deres egne *opfundne traditioner*, der kan være helt løst fra de historiske begivenheder, som de egentlig handler om.

Hvis man helt opgiver ideen om, at der findes en historisk 'sandhed', bliver det ene erindringsfællesskabs fortælling om fortiden lige så god som det andets. Som eksempel kan man se, at nynazistiske Holocaust-benægttere udgør et erindringsfællesskab med en bestemt fortolkning af fortiden, egne erindringssteder og egne mindehøjtideligheder, men at denne fortolkning af fortiden i høj grad strider imod den store mængde af historiske kilder, som vi ellers har til rådighed om Holocaust (øjenvidner, dagbøger, fotos, kz-lejre o.l.).

Derfor er det vigtigt, når man enten præsenteres for et erindringsfællesskabs egen fortolkning af fortiden (f.eks. i skolebøger eller ved mindehøjtideligheder), læser erindringshistorisk forskning eller selv laver en erindringshistorisk undersøgelse, at man ikke bare *overtager* erindringsfællesskabets fortolkning af fortiden. I stedet skal man huske hele tiden at holde erindringsfællesskabets fortolkninger og budskaber op mod en historisk baggrundsviden, som man henter uden for erindringsfællesskabet, f.eks. fra andre historiske kilder og historiske fremstillinger.

Forskningsfelt: Erindringshistorie		
Teori (begreber)	Erindringspolitik	Erindringssteder
Metode	Argumentationsanalyse Diskursanalyse Museumsanalyse	Analyse af erindringssteder Analyse af mindebegivenhedernes iscenesættelse af fortiden, f.eks. virkemidler, symbolik og ritualer Historiografisk analyse
Empiri (materiale til undersøgelsen)	Taler Medier (f.eks. aviser, tv og internet) Lovgivning Museer	Monumenter Mindebegivenheder Skolebøger Film og fiktion

Erindringshistorie kan kaldes et bestemt forskningsfelt inden for historiefaget. Dette kapitel har forklaret feltets centrale grundantagelser om fortid, historie, samfund, individ, sociale grupper og erindring. Disse grundantagelser gør, at det erindringshistoriske felt har et bestemt fokus. Skemaet her giver nogle eksempler på teoretiske begreber inden for erindringshistorie, nogle erindringshistoriske metoder og noget typisk empiri. Teori, metode og empiri skal knyttes sammen for at kunne lave en god erindringshistorisk undersøgelse og vil derfor blive foldet ud og forklaret i de følgende tre kapitler.